

Et Blad af Hans Bröchner-Forskningens Historie

Dr. phil. S. V. Rasmussen: Den unge Bröchner

af SKAT ARILDSSEN

Selv Akademikere af Standard er ofte hildet i den Illusion, at saavel dansk humanistisk Faglitteratur som Skønlitteratur fra forrige Aarhundrede i Almindelighed er umiddelbart let tilgængelig. De glemmer, hvor langt Tiden i store Spring og med stærke Brud til alle Sider har fjærnet os fra det svundne Sekel i Tanke og Sprog.¹ Man anede det, da Dansklererinden, Fru *Magda Bentsen*, en Datter af Digterpræsten Chr. Richardt, under Gennemgangen af Georg Brandes for os Disciple i II. Gymnasieklasse i Cmt. Th. Moltkes Skole (det nuv. Kildegaards Gymn. i Gentofte) under første Verdenskrig betaget fortalte om Venskabet Livssynet tiltrods mellem G. Br. og hendes Fader, »vor Yndling — — — Digteren af vor Midte, Digteren for os Studenter«, for at citere Br.'s Tale 1903 ved Afsløringen af sin Vens Buste.² Hun røbede litterær Indsigt og Forstaaelse af det moderne Gennembruds hjemlige Pioner, men kun taaget Begreb om hans Læremester, Hans Bröchner. Hun forstod sig vel paa Tanker, men næppe paa Tænkning.

Næste Gang Bröchner nævntes, var ved *Vilh. Andersens* Forelæsninger. Han karakteriserede de to Ungdomsvenner Chr. K. F. Molbech og Hans Bröchner som de »mest udprægede Akademikere« i Perioden 1848–1864 og uddybede Skildringen i sin Litteraturhistorie.³ Baade i Auditoriet og endnu mere i private Samtaler blev det en klart, at Vilh. Andersen (1864–1953) ikke blot af Milieu — som Søn af en H. L. Martensen-Discipel, Provst F. V. Andersen og Student fra Sorø Akademi, hvor J. L. Heibergs Æstetik endnu var herskende ved Aarhundredskiftet — og af Indstilling som Evolutionens Tilhænger, men ogsaa af Aandsform maatte finde Bröchner yderst abstrakt og fjern i Tankegang.

Tidsforskellen tiltrods blev Bröchner ganske anderledes nærværende, naar man gæstede *Harald Höffding* (1843–1931), som allerede efter Bröchners Død stod for Offentligheden som dennes filosofiske Arvtager.⁴ Ved hvert

Besøg i Æresboligen paa Carlsberg maatte Gæsten følge sin Vært hen til Vinduet i det bogfyldte Studereværelse, hvor Vinduesstolpen var prydet med det kendte Foto af Bröchner fra ca. 1865. Naar Höffding fortalte om sin uforglemmelige Lærer og Ven, en af de Mænd, han satte højest i sit Liv,⁵ da forstod man, at G. Brandes engang kunde kalde Höffding for »den »forklarede« Bröchner«. ⁶ I Tale og Skrift vedgik Höffding altid Arv og Gæld til denne.

Nu *Litteraturen om Hans Bröchner* (³⁰/₅ 1820—¹⁷/₁₂ 1875), en af Fredericias berømte Bysbørn! At han ved sin Død stod som et Stridens Emne, fremgaar tydeligt af en forsigtig og farveløs, iøvrigt anerkendende *Nekrolog* uden Navn eller Mærke i »Illustreret Tidende«, ⁷ der tilslørende betegner hans foregivne Ateisme som »Udtryk for en Ideeform«(!). — I Søndagsugebladet »Nær og Fjern« ⁸ skrev H. Höffding en Nekrolog, den bedste af dem alle, nøgtern og maadeholden, pietetsfuld kritisk og gennemstrømmet af bunden Varme og Vemod. Nekrologen er betydningsfuld til Forstaaelse saavel af Höffdings Vurdering af og Gæld til Bröchner som af Kontinuiteten i hans egen Udviklingsgang m. H. t. Problemstilling og Forfattersærpræg. Her har vi in nuce hans senere Skildring af Hans Bröchner i »Danske Filosofer«. ⁹

I Modsætning til Höffdings Skildring af Bröchner som Menneske og Tænker tegner dennes anden Discipel, *Georg Brandes* (1842—1926) i 1887 i »Norden« et Portræt af sin Mester fortrinsvis som Menneske, Forelæser og Stilist betragtet. ¹⁰ Med Temperament, med hele sin Personlighed, hele Mennesket tegner han her paa Grundlag af et mangeaarigt personligt Venskab et Portræt af — et Idealmenneske i G. Brandes' Brillen. Kun paa eet Punkt kritiseres Bröchner, nemlig som Stilist i sit filosofiske Forfatterskab. Her røbes for første Gang offentligt dels Bröchners Ungdomskærlighed, hvorom Rygtet havde gaaet blandt Studenterne, dels hans efterladte »ypperligt skarpttegnende« »Erindringer om Søren Kierkegaard«, som Höffding offentliggjorde 1877. ¹¹ Hvor forskelligt et Billede de to Disciple end paa visse Punkter giver af deres Mester som Menneske betragtet, hylder de ham dog begge som Fremtidens Mand: »som en ny Tids Bebuder« i dansk Litteraturs Historie (G. Br.) og som Forkæmper for »Sandhed og Frihed« mod »udvortes Autoritet og dogmatiske Fordomme«. (H. H.).

25 Aar senere udgav Höffding den omfattende *Brevveksling mellem Bröch-*

ner og Chr. K. F. Molbech,¹² der berigede og fuldstændiggjorde Billedet af Bröchner, som Digterpræsten *Edv. Blaumüller* (1851–1911) ud fra personligt Bekendtskab skrev i en nobel, kritisk Artikel.¹³ I en forholdsvis tempereret Omtale af Brevene dvælede *G. Brandes* især ved Bröchners Ungdomsforelskelse i den italienske Adelsfrøken, Costanza Testa. Uagtet al Respekt for Bröchners ridderlige Optræden i denne Relation, var han efter Br.'s Mening selv Skyld i Forelskelsens tragiske Udgang. Ogsaa i Erotik kunde Disciplen have været sin Mesters Vejleder.¹⁴

K. Kroman (1846–1925), der under Studiet til Magisterkonferens i Filosofi (1874) var blevet stærkt paavirket af Bröchner, som han ansaa for »den bedste Hegelianer af hele Skolen«,¹⁵ skrev i 1. Udgaven af »Dansk Biografisk Lexikon« en rent objektiv, klar og nøgtern Artikel om sin Lærers Livsværk og Personlighed.¹⁶ 45 Aar efter gav Dr. phil. *S. V. Rasmussen* i 2. Udgaven af samme Værk paa Grundlag af det i Mellemtiden øgede Kildemateriale et langt fyldigere, dybere psykologisk forstaaet og rigere facetteret Billede af Bröchner og Vurdering af hans Betydning i dansk Aandsliv.¹⁷ Af den instruktive Artikel om den hele Bröchner udsprang hans vægtige Alderdomsværk om »Den unge Bröchner« (1966), et Værk mere personligt præget end Artiklen og Vidnesbyrd om hans dybe Indleven i Emnet.

Først nogle Ord om Forfatteren, *Svend Valdemar Rasmussen* (9/8 1884 – 12/8 1963), Teolog af Uddannelse, Skolemand af Livsgerning, Filosof af Kald. Under Søren Kierkegaard'sk Paavirkning blev han som stud. theol. skeptisk i sit Syn paa Teologien som Videnskab og ført ind paa filosofiske Studier. Som cand. theol. fandt han, at den moderne Teologi i sin »principielle Usikkerhed og kompromisbestemte Karakter« stod i skærende Misforhold til Kierkegaards Krav om intellektuel Redelighed.¹⁸ I halvfemte Aar deltog han saa i Laboratorieøvelser, især over erkendelsesteoretiske Emner, hos H. Höfdding, der ogsaa var cand. theol. og som Student havde haft »sin Nød med Teologien«,¹⁹ og forfattede under dennes Auspicer sine første videnskabelige Arbejder, »Guldmedaille-Afhandlingen« og Doktordisputatsen. Som Privatdocent og filosofisk Forfatter røber han Höfdding'sk Paavirkning i Emnevalg og Metode. Personligt og videnskabeligt er han paa Bølgelængde med Emnet Hans Bröchner.

Med Forventning imødesaa man i indviede Kredse Resultatet af Dr. S. V.

R.'s mangeaarige Studier over Hans Bröchner, hvilke han dog ikke naaede at få afsluttet før sin Død. Hans efterladte Manuskript behøvede imidlertid kun ringe og uvæsentlig Redaktion. Sønnen, mag. art. Bjørn Rasmussen overdrog Udgivelsen til Professor i Filosofi ved Aarhus Universitet, Dr. Justus Hartnack. Med Støtte af Carlsbergfondet udsendtes »Den unge Bröchner« 1966 (278 S.) i et nydeligt Udstyr, indledet med Udgiverens smukke Mindeord om Dr. S. V. R., og forsynet dels med vellykkede Fotos af Bogens Forfatter, dens Hovedperson og dennes Ungdomskærlighed, Costanza Testa, dels med et omhyggeligt Afsnit Noter og afsluttet med et udførligt Navneregister ved Forfatterens Søn.

Takket være Akribi i Undersøgelsen og Perspektivet i Fremstillingen er det lykkedes Dr. S. V. R. at skrive et Værk, hvis Værdi dels beror paa det personal- og kulturhistoriske Perspektiv, dels paa en omhyggelig Udnyttelse af et omfattende primært Kildemateriale, baade trykt og utrykt. Her udmøntes Arkivalierne i offentlige Institutioner og selvfølgelig især Hans Bröchners efterladte Papirer, Dagbøger og Breve, Forelæsningshefter og Manuskripter, som alle via Ungdomsvennen, Chr. K. F. Molbech i sin Tid skænkedes til Det kongelige Bibliotek. Som før nævnt havde Höffding besørget Offentliggørelse af Søren Kierkegaard-Erindringerne og Vennebrevene. Af det øvrige utrykte Materiale bringer »Den unge Bröchner« snart lange velvalgte Uddrag, snart nøjagtige Referater. Standpunkterne er klart optrukne, Dommene maadeholdne, Superlativer og Panegyrik skyes, Sproget naturligt, klart akademisk Bogsprog. Kun to sproglige Nydannelser, »ansøgelse« og »udbedelse« vækker Undren.²⁰ Trykfejlene er minimale. Det er et Værk, man studerer med Interesse og Udbytte.

Desværre ophører den biografiske Skildring med H. Br.'s første Rusforelæsninger i E./S. 1860. Da disses Hovedislæt er den hegel'ske Filosofi,²¹ bliver Resten af Bogen til en filosofisk Monografi med Oversigt over hjemlige Hegelianere før H. Br., kritisk instruktiv Undersøgelse af visse Kardinalpunkter i Hegels Filosofi og Br.'s egen Filosofi i 1860erne samt dennes Forhold til Hegel. Stærkest kommer man til at savne Skildringen af Br.'s Deltagelse i Striden om Tro og Viden sidst i 60erne, hans filosofihistoriske Arbejder og Forholdet til Samtiden i 70erne. Men den monografiske Afslutning paa det biografiske Værk skyldes utvivlsomt Forfatterens Alder og Helbred.

Bogen giver mere, end Titlen lover, men ingen Periodeafgrænsning for Hovedskikkelsen. Der er tydeligt nok 4 *Hovedstadier* i »den unge Br.«s Liv i Aarene 1828–1845:

I *Skolevidnesbyrdet* fra H. Br.'s Optagelse 1828 i Fredericias lærde Undervisningsinstitut og *Dimissionsbrevet* 1836 til Oplysning om hans Karakter og Kundskaber.²²

II Hans *Petitum* 1841 om Adgang til teologisk Embedseksamen med hans frimodige Bekendelse af sit Brud med Kirkens Lære, sit Krav om den frie Tænkningens Ret og sin udtalte Frygtløshed for Autoritet.²³

III Hans *polemiske Skrift* 1843, »Nogle Bemærkninger om Daaben, foranlediget ved Prof. Martensens Skrift, »Den christelige Daab««, med Kritik af Martensens Daabsbegreb og spekulativ Teologi.²⁴

IV Hans *Disputats* 1845 om »Det jødiske Folks Tilstand i den persiske Periode« med en kritisk Partielanalyse af Hegels Filosofi.²⁵

Her har vi in nuce alt til Forstaaelse ikke blot af den unge, men også af den modne H. Br. baade som Personlighed og som Tænkner, hvis de to Sider da kan skilles. Men Forstaaelse af Livets Syntese kræver Videnskabens Analyse.

Fem Mennesker fik afgørende Betydning for H. Br.'s Udvikling:

1) Lederen af Fredericias lærde Undervisningsinstitut, den klassiske Filolog *Erik Peder Rosendahl*, der forberedte Br. til Artium, og som i ham, sin Yndlingsdiscipel, i det smaa vakte baade Filologen og Filosofen. Baade i sit førnævnte *Petitum* 1841 om Adgang til Attestats, i Dedikationen i sin Doktor-disputats 1845 og i sit latinske Doktorvita samme Aar bevidner han sin Taknemmelighedsgæld til denne fremragende Pædagog. Filosofihistorikeren fik her den første elementære Skoling til sin senere Livsgerning.²⁶

2) Slægtningen *Søren Kierkegaard*, som Br. personligt omgikkes i 19 Aar (1836–1855), hvis Forfattervirksomhed han nøje fulgte og hvis Sigte han tilfulde forstod.²⁷ 16 Aar efter S. K.'s Død nedskrev Br. Dcbr. 1871 til Jan. 1872 sine førnævnte enestaaende træfsikre »Erindringer om S. K.«, som trods den sene Nedskrivning betragtes som de bedste om ham overhovedet.²⁸

3) *Chr. K. F. Molbech*, Br.'s allernærmeste Ven. Den værdifulde Kilde til Oplysning om det livslange Venskab fra Studentertiden er den førnævnte Brevveksling, som dog kun omfatter Aarene 1845–1875.²⁹ Höfdding har i sit Udgiverforord givet en fin og forstaaende Karakteristik af de to Mænd.

4) Italienerinden *Costanza Testa*, Br.'s ulykkelige Ungdomskærlighed. Vennebrevene til Molbech vidner om Br.'s store Sans for kvindelig Ynde og hans dybe Trang til en Kvindes Kærlighed.³⁰ Livet igennem bevarede han Forbindelsen med hende og hendes Ægtefælle.³¹ Hendes Daguerreotypi havde han daglig for Øje i sit Studereværelse.³²

5) Grundlæggeren af den absolutte Idealisme, Filosofen *G. W. F. Hegel*, for Br. »den store Oplevelse«. Fra tidligste Studenterår var han fortrolig med Hegel og bevarede trods Kritik Livet igennem usvækket Interesse for dennes Filosofi, som ogsaa kom til at sætte sit umiskendelige Præg paa Br.'s egen filosofiske Grundanskuelse.³³

Alle de nævnte Personligheder har Dr. S. V. R. viet indgaaende Omtale. Det blev dog H. Br.'s Dobbeltforhold, det stadige pro- eller contraforhold til Hegel, som Forfatteren ofrede sine sidste Undersøgelser, sine sidste Kræfter, dobbelt beundringsværdigt i Betragtning af Omfanget af Br.'s efterladte Papirer i Almindelighed og i Særdeleshed af Manuskriptbjerget til hans Rusforelæsnings, et Par Tusind Sider stort Materiale.³⁴

Foran mig ligger Hans Bröchners to Værker, »Bidrag til Opfattelsen af Philosophiens historiske Udvikling« (1869) og Dobbeltbindet, »Philosophiens Historie i Grundrids« (1873–74), let gulnede Blade i pyntelige, solide, gamle Bogbind. Det første, Forfatterens Haandeksemplar, bærer hans Navnetræk i forbillig Skønskrift og Datoen 20. Octbr. 1869 og er forsynet med hans minutjuse, pertentlige Blyantstiltøjelser til Bogens Trykfejl- og Rettelsesliste. Det andet Værk har staaet i Stamhuset Broholms Bibliotek. Jeg blader i de ældede Bøger. Ja, Höffding har Ret: Der er blevet tænkt alvorligt og selvstændigt herhjemme over filosofiske Spørgsmaal.³⁵

K I L D E R

¹ Edv. Blaumüller: Skilderier 1903, 157.

² G. Brandes: Saml. Skr. XV 1905, 164–172.

³ Carl S. Petersen og Vilh. Andersen: Ill. Dsk. Litteraturhistorie IV 1925, 23–30.

⁴ Hans Bröchner: Erindringer om Søren Kierkegaard (Udg. . . af Steen Johansen) 1953, 5.

⁵ Hans Bröchner & Chr. K. F. Molbech. En Brevvexling 1902 I, X.

⁶ H. Höffding: Erindringer 1928, 93.

⁷ »Illustr. Tid.« 1876/Nr. 849 (2/1). XVII, 151–152.

- ⁸ »Nær og Fjern« 1875/Nr. 182 (2°/12).
- ⁹ H. Höffding: Danske Filosofer 1909, 196–206.
- ¹⁰ »Norden«. Illustr. skandinav. Revue. 1 Hft. 1887, optr. i G. Brandes: Essays 1889, 230–255.
- ¹¹ tr. i G. & Edv. Brandes: »Det Nittende Aarh.« 1877, V, 337–374. Ny Udg. af Erindringer om S. K. m. Indledn. o. Oplysn. ved Steen Johansen, 1953.
- ¹² Hans Bröchner & Chr. K. F. Molbech. En Brevvexling (1845–1875) udg. og indledet af Har. Höffding. 1902. (415 S.).
- ¹³ Edv. Blaumüller: anf. Skr. 156–179.
- ¹⁴ G. Brandes: Saml. Skr. XV 1905, 161–164.
- ¹⁵ S. V. Rasmussen: Den unge Bröchner 1966, 271. – Jvf. Minder fra Studenterdagene, Red. af Erik Rindom, 1924, 93.
- ¹⁶ Dsk. Biogr. Lexikon III 1889, 202–206.
- ¹⁷ ib. (2. Udg.) IV 1934, 286–292.
- ¹⁸ Festskr. i Anl. af Kbh.'s Univ.'s Aarsfest Nvbr. 1922, 136 (S. V. R.'s Dr.-Vita). Kilden citeret, men ikke tilstrækkelig udnyttet i W. Norvins Art. om S. V. R. i Dsk. Biogr. Lexikon XIX 1940, 250–251.
- ¹⁹ H. Höffding: Dsk. Filosofer 1909, 191.
- ²⁰ Den unge Bröchner 15, 21.
- ²¹ ib. 157–158.
- ²² ib. 13–14.
- ²³ ib. 17.
- ²⁴ ib. 45 flg., 53.
- ²⁵ ib. 62, 64.
- ²⁶ ib. 12–14. – F. C. Bornemann: Meditationes de natura et origine juris. Kbh.'s Univ.'s Festskr. 1845, 36–37 (Dr.-Vita).
- ²⁷ H. Bröchner: Erindringer om Søren Kierkegaard (ved Steen Johansen) 1953, 6, 12. – S. V. R.: D. unge Br. 30, 127–128.
- ²⁸ H. Bröchner: anf. Skr. 5–7.
- ²⁹ S. V. R.: D. unge Br. 43. – se Note 12.
- ³⁰ H. Bröchner & Chr. K. F. Molbech: Brevvexl. V.
- ³¹ S. V. R.: D. unge Br. 259, 157.
- ³² Edv. Blaumüller: anf. Skr. 166.
- ³³ S. V. R.: D. unge Br. 157–158, 198–199.
- ³⁴ ib. 230.
- ³⁵ H. Höffding: Dsk. Filosofer 1.